

Az 1956. május 29-ei magyar–jugoszláv pénzügyi és gazdasági egyezmény. ⁽¹⁾

„Törekvésünk az volt, hogy a múlt nyitott kérdéseit azáltal háttérbe szorítsuk, hogy a további gazdasági együttműködés problémáját helyezzük előtérbe. Kítűnt azonban, hogy jugoszláv részről az utóbbi kérdések tárgyalására egyáltalán nem készültek, hanem kizárólag követeléseik rendezését kívánják a mostani tárgyalások során biztosítani.”

Bevezetés

Magyarország - néhány hónappal a két ország közötti „állandó béke és örök barátság” elvét deklaráló szerződés aláírása után - 1941 áprilisában részt vett Jugoszlávia lerohanásában. A két ország kapcsolatát súlyosan beárnyékolta a háború, a magyar megszállás és az 1942-es „hideg napok”, amelyet 1944-1945 fordulóján, Délvidéken a „még hidegebb napok” követtek. Bár az előjelek egyáltalán nem voltak kedvezőek, a két szomszéd kapcsolata a háborút követő rövid időn belül gyorsan normalizálódott. Az 1947-re vonatkozó, oldalanként két-két millió dollár összegű kétoldalú árucsereforgalmi egyezmény keretében Magyarország elsősorban nyersanyagokat (vasércet, rezet, ólmot, cinket, higanyt, magnéziumot, metilalkoholt, ecetsavat, fát, bőrt stb.) kapott déli szomszédjától, amiért gépekkel, fémekkel, közlekedési eszközökkel, gyógyszerekkel és elektrotechnikai cikkekkel fizetett. A két iparügyi miniszter, *Bán Antal* és *Boris Kidric* 1947. május 11-én 15 évre szóló 32 millió klíringdolláros alumíniumegyezményt írt alá, amit július 24-én a háború utáni első ötéves, oldalanként 120 millió dollár összegű árucsereforgalmi-egyezmény követett. Mindkét megállapodást bizalmas jegyzőkönyvek egészítették ki, amelyekben a jugoszlávok a szerződésben közvetlenül érintett magyar iparvállalatok helyreállításának meggyorsítására - dollárban illetve áruszállítással - jelentős összegű előleg folyósítását vállaltak.

A három érintett ország közül Magyarország 1946. május 11-én Jugoszláviával utolsóként írta alá a jótételi egyezményt. A Szovjetunió és Csehszlovákia példája nyomán a jugoszláv kormány is úgy döntött 1946. augusztus 8-án, hogy 6 évről 8 évre emeli a jótételi szállítások idejét, ami csökkentette az egy évre eső terheket. A magyar kormány - a szovjet jótétel kapcsán tett engedményre hivatkozva - még a Tájékoztató Iroda Jugoszláviát elítélő, 1948. június 27-ei határozata előtt arra kérte a jugoszláv kormányt, hogy a Szovjetunió példája nyomán engedje el a még hátralévő jótételi fizetési kötelezettség 50%-át. A magyar kérést a jugoszlávok - immár a Tájékoztató Iroda Jugoszláviát elítélő határozatának nyilvánosságra hozatala után, 1948. július 16-án - elutasították, amire a magyar kormány 1948. augusztus 25-én beszüntette a nemzetközi egyezmények értelmében járó jótétel további fizetését. Erre a lépésre a másik fél a Jugoszláviában lévő az összes magyar tulajdon államosításával reagált. A Magyar Pénzügyminisztérium kimutatása szerint a jótétel leállításáig Magyarország 18 385 910,24 dollár értékű árut szállított ki, és készpénzben 2 464 286 dollárt utalt át, összesen tehát 20 850 196,24 dollárt teljesített, ami az összes jótételi kötelezettség 29,8%-a. Ha a jótételi egyezményben szereplő, havi 5%-os büntető kamattól eltekintünk, akkor Magyarország mintegy 49,2 millió dollár jótétellel maradt Jugoszláviának adósa.

1 1949. május-júniusban a magyar kormány egyoldalúan felmondta a 15 éves alumíniumipari együttműködési és az árucsereforgalmi szerződéseket, majd néhány hónappal később hasonló sorsra jutott az 1947. december 8-án aláírt barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés is. A Tájékoztató Iroda 1948. júniusi, különösen 1949. novemberi Jugoszláviát elítélő határozata után Magyarország és Jugoszlávia viszonyát a legélesebb ellenségeskedés jellemezte, amely a nyílt háborús konfliktus kivételével minden lehetséges eszközt felhasznált a másik diszkreditálására és lejáratására.

A két ország közötti kapcsolatok normalizálása Sztálin 1953. március 5-én bekövetkezett halála, főként *Nyikita Szergejevics Hruscsov* és *Nyikolaj Alekszandrovics Bulganyin* belgrádi látogatása után kezdődhetett el. A kapcsolatok megszakadása óta a határinformációs kivizsgálásáról szóló, 1953. augusztus 28-án aláírt egyezmény volt az első államközi szerződés, amelyet 1954-1955-ben a határjелеk felújításáról szóló megállapodás, éves árucsera-forgalmi, hajózási és vízügyi egyezmények parafálása, ill. a murakeresztúri vasúti átjáró megnyitása követett. Az MDP KV PB 1954. október 14-ei ülésén Hruscsov levele nyomán úgy döntöttek, hogy a két ország viszonyának normalizálása érdekében kivonják a forgalomból a Jugoszlávia és Tito ellenes broszúrákat, megszünteti a „Ja Ljudsko Zmago” (A nép győzelméért) c. Magyarországon kiadott Tito-ellenes újságot és feloszlatják a Tito-ellenes jugoszláv politikai menekültek Magyarországon szervezett csoportját, a Jugoszláv Hazafiak Szövetségét.

Az állami (és főleg a pártkapcsolatok) felvételére azonban még évekig kellett várni. Egy sor probléma (a Rajk-per, a jugoszláv ügyben végtelenségig kompromittálódott Rákosi Máttyás személye, a Magyarországon fogva tartott jugoszláv politikai foglyok sorsa) rendezése nélkül a két ország nemzetközi politikai kapcsolatainak látványos javulásával aligha lehetett számolni. Ebbe a sorba tartozott természetesen a két ország között 1948-1949-ben félbeszakadt gazdasági együttműködési megállapodásokból és a teljesítmény jótételből adódó vitatott pénzügyi-vagyonjogi ügyek megnyugtató lezárása is. A belgrádi magyar követ, *Kurimszky Sándor* 1955. június 18-án az otthonról kapott utasításnak megfelelően nem hivatalosan a követség nagykövetei szintre történő emelését és jugoszláv parlamenti delegáció meghívását javasolta a Jugoszláv Külügyminisztérium helyettes államtitkárnak. A Jugoszláv Külügyminisztérium a magyar javaslatokat elutasította és azok elfogadását a két ország közötti légkör további javulásától tette függővé.

A jugoszláv kormány 1955. július 1-jén a két ország között függőben maradt pénzügyi tárgyalások megkezdését javasolta és ennek sikerétől tette függővé a viszony további javítását, a napirenden lévő egyéb kérdések lezárását. A magyar fél a javaslatot elfogadta, a kormány 1955. augusztus 26-ai ülésén döntött a magyar-jugoszláv pénzügyi tárgyalásokra utazó delegáció összetételéről. A Pénzügyminisztérium a magyar tárgyaló delegációt azzal a felhatalmazással akarta Belgrádba küldeni, hogy egyezzenek bele a gazdasági szerződésekből adódó magyar tartozás 6-7 év alatt áruban történő kifizetésébe, „mert kereskedelmi adósságokat nemigen szoktak törölni”. A megírsult gazdasági egyezmények miatt vállalhatnak 2-3,5%-os kamatot, így a 17,6 millió dolláros tartozás 22,5 millió dollárra emelkedhet. Ez a maximum, ameddig elmehetnek, a kötbérekre és a gazdasági szerződés megírsulása miatti esetleges jugoszláv kártérítésre vonatkozó igényeket határozottan utasítsák el, a gazdasági szerződéseken felül adódó mindenféle igényt (jótétel, államosítások, földosztás, restitúció, stb.) pedig a két ország kölcsönösen törölje.

A magyar számvetés két nehezen védhető hibája abból adódott, hogy egyrészt csak a ki nem fizetett közel 50 millió dollár jótételi összeggel számolt, és teljesen mellőzte a jótételi egyezményben rögzített havi 5%-os pónálót. Másrészt a kítűnően dokumentált, precíz nyilvántartott jugoszláv követeléseket nemzetközi szerződések írták elő, ezzel szemben Magyarország a tulajdonosok bemozdásai alapján támasztok kártalanítást a Jugoszláviában államosított házakért, földekért, ingóságokért, valamint a magyar vállalati részvényekért és vagyonokért. A kereskedelmi egyezményekből és a 15 éves alumíniumipari egyezményből adódó 17,6 millió dollárra becsült magyar tartozás egyáltalán nem tartalmazta a várható jugoszláv kötbért és kamatigényeket, tartalmazott viszont - magyar értékelés szerint is igen kétséges - 2,6 millió dolláros tervezési díjat.

Az MDP KV Politikai Bizottsága 1955. augusztus 11-ei ülésén *Háy László* külkereskedelmi miniszter előterjesztésében tárgyalta a pénzügyi tárgyalásokon követendő magyar stratégiát. A gazdasági együttműködés végső egyenlege 17,6 millió dollár magyar tartozást mutatott, amely az áruforgalom szaldóján túl tartalmazott 5,3 millió dollárban teljesített jugoszláv előleget is. A jótételi szállítások felfüggesztése után fennmaradó közel 50 millió dollár magyar kötelezettséget Háy a forint hivatalos aranyparitása alapján vette számításba, holott jól tudta, hogy ezt a számítási módot annak idején sem a Szovjetunió, sem Csehszlovákia nem fogadta el a velük megkötött jótételi egyezményekben, hanem ragaszkodtak az 1938-as világgiaici árákon történő elszámoláshoz. Az apparátus felhívta a testület figyelmét, hogy várhatóan Jugoszlávia sem fog tágtáni a világgiaici árákon történő számbavételtől, ami viszont a hátralévő jótétel forintban kifejezett összegét megduplázza. A javasolt magyar feltételek annyira megvalósíthatatlanok voltak, hogy a javaslatot a PB szokatlan módon nem fogadta el, úgy döntött, hogy két hét múlva „realisabb, konkrétabb és barátabb” javaslatot terjeszzenek a testület elé.

A külkereskedelmi miniszter által jegyzett (és Rákosi Máttyáshoz augusztus 22-én eljuttatott) újabb javaslat a kereskedelmi adósságon túl „elvíleg” elismerte a magyar jótételi kötelezettséget is azzal, hogy első lépésben továbbra is törekedni kell ennek az annulálására. Ha ez nem sikerül, akkor a jótétel fejében fel lehet ajánlani egy 20-25 millió dolláros, 10-15 évi lejáratú áruhitelt és csak végső esetben, ha ez semmiképpen sem kerülhető el, vállalhat a tárgyaló delegáció a kamattal növelt 22 millió dollár kereskedelmi adósság 5-6 év alatt történő kifizetésén túl előbb 20 millió, legvégső esetben 32 millió dollár további reparáció tíz év alatt magyar árukkal történő törlesztését.

A Rákosi-val folytatott konzultáció alapján a PB 1955. szeptember 1-jei ülésére benyújtott javaslat - jogszláv szempontból - azonban a korábbihoz képest hatalmas visszalépést jelentett. A Hidas István miniszterelnök-helyettes nevével fémjelzett újabb előterjesztés a 3%-os kamattal növelt kereskedelmi adósság megfizetésén túl a jóvátételnek a magyar követelések fejében történő teljes törlesztést tartalmazta. A magyar ajánlatot már csak egy tíz milliós dolláros áruhitellel akarták „javítani”. A 20, illetve „végső esetben” 32 millió dollár jóvátétel vállalásáról ezúttal szó sem esett. A magyar álláspont változását egy *Zorin* szovjet külügyminiszter-helyettesrel lezajlott konzultáció magyarázza, aki a két fél követelésével kapcsolatban azt tartotta volna ideálisnak, ha „kölcsonösen törölnék azokat, ha a tárgyalások folyamán felderített szaldót nullára csökkentenék”.

A PB szeptember 1-jei ülésén a kérdés körül heves vita bontakozott ki. A szovjetek válaszából ugyan nem derült ki egyértelműen, hogy a kölcsönös tartozások és követelések annullálására vonatkozó javaslatuk az „egész komplexumra”, vagy csak a jóvátételre vonatkozik-e, a magyar párt- és állami vezetők többsége azonban ezt az elgondolást így értelmezte. Álláspontjukat az is erősítette, hogy időközben befejeződtek a *Szvetozár Vukmanovics-Temponak*, a Jugoszláv Szövetségi Végrehajtó Tanács elnökhelyettesének a vezetésével augusztus 23. és szeptember 1-je között Moszkvában folytatott gazdasági tárgyalások, amelynek keretében a Szovjetunió elengedte a több mint 90 millió dollárra rúgó jogszláv kereskedelmi tartozásokat. A magyar vezetők úgy gondolták, hogy Csehszlovákia is hasonló magatartást fog tanúsítani, és elengedi a jogszlávok kereskedelmi tartozásait. Ez bátorította fel Rákosit arra, hogy a szovjet-cseh példára és Zorin tanácsára hivatkozva a „mindent nullára redukálva” elv alapján új magyar tárgyalási stratégia kidolgozását javasolja. Rákosi nem vette figyelembe, hogy a hivatkozási alapul szolgáló két országnak Jugoszláviával szemben jóvátételi kötelezettsége nem volt, ráadásul a gazdasági együttműködésből adódóan Jugoszlávia tartozott nekik és nem fordítva. Rákosi azt hitte, hogy Magyarország továbbra is az erő pozíciójából tárgyalhat, sőt diktálhat szomszédjának. Azt remélte, hogy Jugoszlávia a rendezetlen pénzügyi-vagyonjogi tárgyalásokon ugyanolyan engedékeny és simulékony tárgyaló partner lesz, mint voltak 1949-ben a csehek, ill. 1953-ban a románok. Ezért a Politikai Bizottság ülésén azzal az irreális javaslattal állt elő, hogy új tartozik-követel lista összeállításával bizonyítsák a két fél nagyjából azonos összegű szaldóját, és amikor ezt a jogszlávok már *belátják*, javasolják nekik a tartozások kölcsönös törlesztését.

A vitában meghívotként részt vett Olt Károly pénzügyminiszter is, aki óvatos fenntartásait hangoztatta a Rákosi-féle nullszaldós variációval szemben. A jogszláv követelések ugyanis pontosan dokumentáltak, nemzetközi szerződésben rögzítettek voltak, nem csak *jogosságukhoz*, de *mértékükhöz* sem fért semmi kétség. Ezzel szemben a magyar követelések irreálisak, nagy részük az érintettek *bejelentésén*, vagy *becsléseken* alapultak. Előre azt sem lehetett tudni, Jugoszlávia hogy hajlandó lesz-e a jóvátételi egyezményben szereplő késedelmi kamattól (vagy annak egy részétől) eltekinteni. Háy László külkereskedelmi miniszter sem volt meggyőződve arról, hogy a jogszlávok belemennek majd a magyar adósságok *teljes törlesztébe*. Azzal egyet értett, hogy kezdjék a tárgyalásokat a Rákosi-féle nullszaldós javaslattal, de a jogszlávok merev ellenállása esetére felhatalmazást kért „a második vonalra” történő visszavonulásra, vagyis a kereskedelmi adósságok megfizetésének elfogadására. Háy azt javasolta, hogy a magyar delegáció vezetői még a plenáris tárgyalások megkezdése előtt próbálják meg a nullszaldós javaslatról a jogszláv delegáció vezetőjét meggyőzni.

A pénzügyi tárgyalások 1955. szeptember 5-én kezdődtek el Belgrádban. A magyar küldöttség vezetője, Háy László külkereskedelmi miniszter és helyettese, *Antos István* az Országgyűlés gazdasági bizottságának az elnöke a kapott utasításnak megfelelően szeptember 5-én felkereste *Mijalko Todorovicsot*, a jogszláv delegáció vezetőjét, hogy a tárgyalások megkezdése előtt titokban egyezséget kössenek a jogszlávokkal. **(Lásd az 1. számú forrást!)** Az egyórás megbeszélésen a magyar delegátusok igyekeztek a számukra oly kellemetlen emlékeket felidéző múltat feledtetni, és a nyitott kérdéseket mellőzve „*további gazdasági együttműködés problémáját*” igyekeztek előtérbe helyezni. Háy és Antos legnagyobb meglepetésére a jogszlávokat a jövő évgyáltalan nem igaztatta, „*kizárólag*” követeléseik rendezését” akarták a belgrádi tárgyalásokon elérni. Todorovics csak a magyar tartozások nagyságáról, ill. annak megfizetési módjairól akart egyezkedni. Az általa javasolt három napirend között ott szerepelt az is, amelyről a magyar politikai vezetők hallani sem akartak, vagyis a gazdasági kapcsolatok megszakításával a jogszlávoknak okozott károkért fizetendő kártérítés kérdése. Háy első meglepetésében ezt a napirendet nem utasította vissza, csak azt kérte, hogy vegyék figyelembe a Magyarország fizetőképességét. Két további napirendet javasolt (a magyar ellenköveteléseket, ill. a gazdasági együttműködés kérdését), amit a jogszlávok tárgyalási témaként elfogadtak. Az előzetes megbeszélésnek olyan volt a hangulata, hogy a magyarok akkor fel sem merték vetni a nullszaldó kérdését, erre csak azután akartak sort keríteni, amikor „a magyar követelések jelentős voltáról már sikerült őket (ti. a jogszlávokat - H. J.) meggyőzni”.

Már az első plenáris tárgyalásokon kiderült, hogy a két fél álláspontja „rendkívül távol esik egymástól”. A gazdasági egyezmények és a kereskedelmi szállítások elszámolására szolgáló klíring számlák egyenlege a két fél kimutatásában lényegében megegyezett. Nem volt lényegi különbség a jóvátételi elszámolásokra szolgáló számlák adataiban sem. Ezzel szemben a kapcsolatok megszakadásából adódó *kamatok*, *kötbérek*, *pónálék* és *kártérítések* ügyében az ellentétek áthidalhatatlannak tűntek. A magyarok ilyen címen egy centet sem akartak fizetni, és ugyanez vonatkozott a jóvátételi szerződésben késedelmes szállítások esetére rögzített havi 5%-os büntetőkamatra is. Ehhez képest a jogszlávok egyedül az 1947-ben megkötött alumínium egyezmény felmondása miatt 120 millió dolláros kárt mutattak ki a létesítmény áttervezése, új szállítók, kivitelezők keresése, a beruházás átadásának tetemes csúszása, a koreai háború miatt a vilápiaccon bekövetkezett áremelkedése miatt. Igaz, ennél a tételnél nagyvonalúan megelégedtek volna 69 millió dollár kártalanítással is. Ragaszkodtak az 1946-os jóvátételi szerződés betűjéhez és kijelentették, hogy az eredetileg 70 millió dolláros jóvátétel (amiből mintegy 20 millió 1948-ig Magyarország kifizetett) büntetőkamatokkal együtt 1955-re 341 289 959,80 dollárra nőtt! Az alumíniumipari beruházások elmaradása miatt 69 millió dollár kártérítési igényt nyújtottak be, a kereskedelmi tartozást hat évre 7%-kal kamatoztatták, a jóvátételt folyó dollárban kétszeres szorzóval számították, restitúció és jogszláv javak magyarországi államosítása miatt több mint 80 millió dollárt követeltek. A magyar vezetők számára egészen megdöbbentő volt a jogszláv járandóság *több mint 523 millió dolláros* induló összege. Ezzel a teljesen irreális követeléssel szemben a magyarok a Jugoszláviában államosított magyar vagyonokért, a kihurcolt és kinn maradt jószágokért, elkobzott házakért, földekért, kifizetetlenül maradt tranzitszállítási díjakért stb. mintegy 300 millió dollár igényt állítottak. E két tételnek az egyenlege azonban még mindig teljesíthetetlenül magas volt, mivel ez meghaladta az eredeti szovjet jóvátétel összegét is, másrészt a jogszlávok nem fogadták el a magyar ellenkövetelések nagyságrendjét.

A magyar delegáció ebben a teljesen váratlan helyzetben Rákosi javaslatától (ti. hogy kölcsönösen tekintsenek el a tartozásoktól) kénytelen volt eltérni és a kereskedelmi adósságokat elismerni, ám a beruházások elmaradása miatt követelt jogszláv kártérítést - azzal az indokkal, hogy „az együttműködés megszakadásából adódó károsodás kétoldalú, mindkét országot egyaránt érinti” - elvetette, a még hátra lévő jóvátétellel szemben pedig hasonló nagyságrendű magyar követelést állított. Majd az első számú magyar politikai vezetőkkel történt többszöri konzultáció után ezt az álláspontját is kénytelen volt feladni és előbb 25, majd 40, végül 45 millió dollár fizetését vállalta az összes tartozás fejében tíz év alatti áruszállítással.

A tárgyalások utolsó plenáris ülésére Todorovics a jogszláv igényeket a kiinduló összeg több mint a felére, 230 millió dollárra csökkentette, amit a kereskedelmi tartozás és a jóvátétel esetében öt, a gazdasági egyezmények felmondása miatti kártérítés esetében pedig tíz év alatt kellett volna Magyarországnak teljesítenie. Háy ezzel a 230 millió követeléssel szemben 45 millió dollár tíz év alatt történő megfizetésére kapott felhatalmazást, amit viszont a jogszlávok tartottak elfogadhatatlannak. Az álláspontok itt megmerevedtek és szeptember 24-én a jogszlávok felálltak a tárgyalások száltól.

A tárgyalások kudarcáért mindkét fél a másikra hárította a felelősségét. „A magyar jogszláv gazdasági tárgyalásokról” című szerkesztésű cikkében a Szabad Nép a kudarc okát a túlzottan merev jogszláv álláspontban jelölte meg. Az MDP szócsövében megjelent írásra a belgrádi Politika október 9-ei száma válaszolt. A jogszlávok természetes vitatták, hogy túlzottak lennének a jogszláv követelések, és kijelentették, hogy a konzultációk mindaddig terméketlenek maradnak, amíg a magyarok „nem változtatják meg álláspontjukat”, nem ismerik el a „teljesen világos fizetési kötelezettségeiket az érvényes szerződések alapján”. Jugoszláv oldalról 1955 őszén nőtt a bizalmatlanság a magyar kormány iránt. Úgy vélték, hogy a magyar vezetők nem akarnak megegyezni Jugoszláviával, és a Szovjetunióhoz hasonló rugalmas magatartást vártak el Magyarország részéről is. A jogszláv sajtó élesen kritizálta a magyar álláspontot, közzétette a jogszláv követelés összegét, majd gúnyosan mellézte az irreálisnak tartott magyar válaszájlatot.

Dalibor Soldatic, Jugoszlávia budapesti követe 1955. október 15-én a tárgyalások folytatására irányuló jegyzéket adott át a magyar külügyminiszternek. A javaslatnak az volt a lényege, hogy Magyarország lásson hozzá a nemzetközi szerződéseken és a kétoldalú megállapodásokon alapuló kötelezettségeinek a teljesítéséhez, vagyis kezdje el fizetni a kereskedelmi kapcsolatokból származó 22 millió dolláros tartozását és a még fennálló jóvátételt, az összes többi kérdést pedig egyelőre hagyják nyitva, és azok megoldására „megfelelő időben később” kerüljön sor. A jegyzék ugyanakkor engedményeket is tartalmazott, ugyanis a jóvátételi szállítások befejezésére négy év haladékot adott, és a reparáció keretében szállítandó áruk körének kijelölésénél a legnagyobb mértékben kész volt figyelembe venni a magyar szállítóképességet. De mindennél fontosabb volt az, hogy a jogszláv kormány a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok meghiúsulása miatti kamatok, ill. a jóvátétel elmaradása után felszámított pónálék tekintetében hajlandó volt új tárgyalásokat kezdeni.

Az előzetes tárgyalásokra 1956. január 10. és 18. között Budapesten került sor, a jogszláv delegációt *Nenad Popovics* államtanácsos vezette. A magyar álláspont az eredeti nullszaldós megoldáshoz képest lényegesen változott, ugyanis immár nem csak a kereskedelmi kapcsolatokból fennálló, 2%-os kamattal növelt tartozásokat, hanem az eredeti jóvátétel 1/3-dal csökkentett összegét is elismerték. Így mindent összevetve Magyarország 70-71 millió dollár kártalanítás fizetésére vállalkozott tíz éves időtartam alatt azzal, hogy a törlesztés időtartama számára különösen kedvező áruösszetétel esetén hét évre is mérsékelhető, sőt azt sem tartották kizártnak, hogy a törlesztés ne egyenletes, hanem az első években az átlagosnál magasabb legyen. Magyar részről a megállapodás elengedhetetlen feltételül szabták, hogy a kereskedelmi és jóvátételi adósságon kívüli összes egyéb követelést és tartozást mindkét oldalon „végérvényesen törölni kell”.

A jogszláv követelés globális összege a szeptemberi induló összeg kevesebb, mint 1/3-ára, 150 millió dollárra csökkent, amelyhez hét év alatt szerettek volna hozzájutni. Sőt, a törlesztési idő hat évre történő csökkentése esetén kiegyeztek volna 130 millió dollár megfizetésével is. Popovics kijelentette, hogy álláspontjuk „rugalmas az összeg tekintetében”, de 70-71 millió dollárról szó sem lehet. Ennél valamivel biztatóbb volt a szállítandó magyar áruk specifikációjára vonatkozó jogszláv ígéret, miszerint „messzemenően figyelembe kívánják venni a magyar lehetőségeket és tekintettel kívánunk lenni szállítóképességünkre”, arról azonban nem lehet szó, hogy a jogszláv igényeket teljesen a magyar lehetőségekhez igazítsák, és átvegyenek mindent, amit Magyarország felajánl. Ragaszkodott ahhoz, hogy a dollárban adott jogszláv előlegeket Magyarország is ugyanígy fizesse vissza. Kedvezményeket ígértek előszállítás esetére, ill. áru helyett aranyban vagy konvertibilis devizájú törlesztést megfelelő felárral (áziális) vettek volna figyelembe.

A magyar delegáció „meglepődött” a jugoszláv állásponton és kijelentette, hogy nem enged a 70-71 millió dolláros ajánlatból, de ezen az alapon bármikor kész tárgyalni és megegyezni. Erre a jugoszlávok visszavonták a globális összegre vonatkozó, némi kompromisszumot is tartalmazó javaslatukat és visszatértek korábbi álláspontjukhoz, vagyis ragaszkodtak valamennyi, „a szerződésekből lefektetett szankciók alapján járó követeléseikhez”. A két fél 1956. január 17-én jegyzőkönyvben rögzítette az egymáshoz nem közeledő, megmerevedő álláspontját, majd a tárgyalásokat január 18-án megint eredménytelenül felfüggesztették. Magyarország az 1950-es években követett hibás gazdaságpolitika következtében kelet és nyugat felé egyaránt eladósodott. Ráadásul a tőkés országokkal szemben 1956. szeptember 30-án fennálló két milliárd 347 millió Dft tartozás túlnyomó többsége rövid lejáratú, három hónapon belül esedékessé váló, magas kamatozású hitelekből állt. A jugoszláv jóvátétel mellett további súlyos terheket jelentett az 1956 júniusában Nagy-Britanniával aláírt vagyonjogi megállapodás, amelyben a hosszú lejáratú kötvényadósság kivételével 4,5 millió font ellenében sikerült az összes egyéb jogcímen felmerült angol adósságot rendezni. Érthető tehát, hogy minden áron igyekeztek a magyar gazdaságra (mindenekelőtt az iparra és külkereskedelemlre) háruló újabb terheket a lehető legkisebbre csökkenteni. Az SZKP XX. kongresszusán részt vevő magyar pártdelegációk felhatalmazták, hogy kérjen a szovjet vezetőktől 20 millió dollár hitelt és a tőkés import egy részének kiváltására főleg nyersanyagokból jelentős többletszállításokat. A delegáció ismertesse a Jugoszláviával megakadt vagyonjogi tárgyalások állását. „Miután gazdasági helyzetünk nem engedi, hogy tovább emeljük a pénzügyi tárgyalásokon eddig javasolt összegeket, kérjük a Sz. U. közvetítő, segítő közreműködését a helyzet rendezésében.” Nincs tudomásunk arról, hogy Moszkvában ez a találkozó létrejött volna, viszont a magyar párt- és állami vezetés Rákosi menesztése után levélben kérte a Szovjetunióval szemben esedékessé váló hitelek prolongálását, ill. újabb áruhitelnek nyújtását. A budapesti tárgyalások kudarca után Soldatic és Sik Endre között hosszadalmas alkudozások indultak meg a magyar áldozatvállalási készség emelése körül. A jugoszláv követ arról igyekezett a magyar külügyminiszter-helyettesét meggyőzni, hogy „valamivel följobb kell” menniük, hogy „meglegyen a 'normális alapja' annak, hogy ők tovább menjenek lefelé”. Barátlag közölte személyes véleményét Sik Endrével, hogy ha a magyar fél mereven kitart a 72 millió és hét év törlesztési idő mellett, úgy megegyezés nem lesz. „Ha viszont valamennyire is feljebb megyünk (ti. a magyarok - H. J.), számíthatunk arra, hogy ők is majd lejjebb jönnek”, az áruk specifikációjában pedig hajlandók messzemenő engedményeket tenni. A magyar-jugoszláv pénzügyi tárgyalások ügyének a holtpontról történő elmozdítása érdekében Soldatic (ha futólag és csak néhány percre is), személyesen beszélt Rákosi Mátyással, és megpróbálta őt meggyőzni a magyar kártalanítási összeg emeléséről. A jugoszláv követ március 24-én a Külügyminisztérium főosztályvezetőjének megismételte, hogy „amíg a függő gazdasági kérdések nincsenek rendezve, a jugoszláv vásárlások természetesen csak nagyon vonatottak lehetnek. Senki sem vállalja a jelenlegi helyzetben azt a kockázatot, hogy a jelenlegi árucserforgalom keretében olyan magyar árukat vásároljon, amelyeket később a függő gazdasági kérdések rendezése után Jugoszlávia ingyen is megkapna. Ezért a kereskedelmi forgalom terén fennálló nehézségeket csak a függő gazdasági kérdések rendezésével lehet megszüntetni”. Soldatic hivatkozott jugoszláv vezetővel (Vukmanovicssal, Todorovicssal) folytatott megbeszéléseire, amelyek azt bizonyítják, hogy jugoszláv részről minden hajlandóság megvan arra, hogy megoldjuk a közöttünk lévő problémákat és erősítsük kapcsolatainkat”. Ehhez azonban szerinte a magyaroknak csökkenteni kell a fizetési határidőt, „a fizetendő összeg kérdésében magyar részről egy kissé feljebb kell menni”, és ez esetben jugoszláv részről engedni fognak az addigi kártérítési összegből.

1 A jugoszlávok 1956. február 11-én a csehekkel, majd március 10-én az NSZK-val is megállapodtak, így Magyarország maradt az utolsó európai ország, amellyel a kapcsolatok megszakadása miatt elkezdett vitás pénzügyi ügyeket még mindig nem sikerült lezárni. Rákosi helyzete egyre instabilabbá vált, 1956 márciusában, Egerben kénytelen volt bevallani, hogy a Rajk-per „provokáción” alapult, amit a jugoszlávok nagy meglepéssel fogadtak. Olt Károly pénzügyminiszter 1956. március 26-án a 72 millió dollár kifizetését követő 3-4 évben további 20 millió dollár jóvátétel vállalására tett javaslatot. A Politikai Bizottság két nappal később úgy döntött, hogy a „függő gazdasági kérdések rendezése céljából eddig felajánlott összeget tíz millió dollárral megtudjuk [] emelni abban az esetben, ha a törlesztés idejét egy évvel (a jugoszlávok - H. J.) meghosszabbítják”. Sik március 30-án fehér asztal mellett közölte a jugoszláv követtel és a kereskedelmi tanáccsal a PB döntését. Soldatic kijelentette, hogy a globális összegre vonatkozó új magyar ajánlat „alkalmas alap a tárgyalásra, sőt meggyőződése szerint ezt az összeget így el is fogják fogadni”, ellenben a törlesztés idejét túlságosan hosszúnak tartotta. A jugoszlávok 85 millió dollárt és öt éves törlesztési időt javasoltak, amit a magyarok némi hezitálás után tárgyalási alapként elfogadtak. A Politikai Bizottság 1956. április 12-én Rákosi Mátyás szóbeli javaslatára úgy döntött, hogy „a 85 millió dollárt elfogadjuk, ill. végleges megegyezésnek tekintjük, és a törlesztés idejére hajlandók vagyunk, a tárgyalás alapjául elfogadni az öt évet, olyan árulista alapján, mely számunkra teljesen megfelelő”. A kormány 1956. április 17-én Olt Károlyt bízta meg annak a tárgyalásnak a vezetésével, amely a szállítandó áruk listájáról döntött és megfelelő árulista kialakítása esetén felhatalmazta a pénzügyminisztert a 85 millió dolláros kártalanítás öt év alatt, egyenlő részletekben történő megfizetésére vonatkozó végleges megállapodás aláírására. A tárgyalások Belgrádban április 19-én kezdődtek és 1956. május 29-én két egyezmény, egy bizalmas jegyzőkönyv és két levélváltás aláírásával fejeződtek be. **(Lásd a 2. számú forrást!)** A jugoszláv delegációt ismét Mijalko Todorovics vezette. A tárgyalások során sikerült a jugoszlávok 20 millió dolláros vasúti gördülőanyag igényét 12 millió dollárral mérsékelni, és elhárítottak egy tíz millió dolláros kúrcszállítást is. Magyar oldalról kedvező volt, hogy ennek fejében duplájára növelhették a közúti járművek mennyiségét. A világgiazi árak, a készpénzfizetési kötelezettség és a szankciók tekintetében is érvényesíteni tudták a magyar álláspontot. Az ütemezés tekintetében viszont a magyarok tettek némi engedményt, amikor közelítettek az aranyos szállításhoz.

A pénzügyi és gazdasági megállapodás aláírása után azoknak az egyezményeknek (légiforgalmi, egészségügyi és állategészségügyi, növényvédelmi, jogsegély és kiadatási stb.) a jóváhagyása is felgyorsult, amelyeknek az aláírását addig jugoszláv részről tudatosan késleltették. Soldatic 1956. június 20-án bizalmasan közölte Sik Endrével, hogy hamarosan átadja a magyar parlamenti delegáció belgrádi meghívóját, és azt követően sor kerülhet a jugoszláv parlamenti küldöttség magyarországi látogatására is. **(Lásd a 3. számú forrást!)**Június 21-én megszületett az 1956-1957. évi kereskedelmi, árucserre-forgalmi és fizetési egyezmény, szeptember 20-án pedig aláírták a magyar-jugoszláv gazdasági együttműködésről szóló jegyzőkönyvet. Rákosi Mátyás menesztése után az új első titkár, Gerő Ernő azonnal, 1956. július 19-én levélben javasolta J. Broz Titónak a két párt közötti kapcsolat újrafelvételét. Gerő személye a jugoszlávok számára semmi jóval nem kecsegtetett. Az új első titkár a viszony 1948 után történt megromlásában a magyar kommunista vezetőket (ideértve saját magát is) mindössze annyiban tette felelőssé, hogy akkor „elhamarkodottan” foglaltak állást a JKSZ-szel szemben felvetett kérdésekben. A Jugoszlávia kiátkozásában döntő szerepet játszó Rajk-perről pedig még 1956 nyarán is annyit állított, hogy az „provokációra és hamis vádakra épült”, és kiindulópontja lett a jugoszláv vezetőkre szórt „minden alapot nélkülöző” rágalmaknak. 1956. október 15-én magyar párt- és kormánydelegáció utazott Belgrádba, amely október 23-án délelőtt tért haza a már forrongó Budapestre.

A kormány 1956. július 11-én döntött a pénzügyi és gazdasági egyezmény végrehajtásáról.**(Lásd a 4. számú forrást!)** A Kádár-rendszer hatalomra kerülése után a Nagy Imre-ügy, ill. az 1958. évi új jugoszláv pártprogram miatt a két ország kapcsolata ismét hűvösebbre fordult, de a jóvátételi szállításokat Magyarország némi kihagyás után rendben teljesítette. Tito a szovjet katonai beavatkozással hatalomra segített új rezsim nehézségein 150 millió dináros segéllyel és két millió dolláros kölcsönnel enyhített, de leginkább azzal járult hozzá a Kádár-kormány stabilizálásához, hogy engedélyezte a jóvátételi megállapodásban vállalt és 1957. december 31-ig szállítandó áruk felének kilíringben (vagyis ellentételezés mellett) történő elszámolását. Az 1956-ban aláírt jóvátételi kötelezettségnek 1961. június 30-áig kellett volna eleget tenni. Eddig az időpontig Magyarország a 85 millió dolláros kötelezettségéből 79,2 millió dollárt teljesített. Az év végére a kiszállított áruk értéke már meghaladta a 81 millió dollárt. **(Lásd az 5. számú forrást!)** A két ország megegyezett a jóvátételi szállítások határidejének meghosszabbításában és 1963-ban 0,8 millió, 1964-ben 0,6 millió dollár értékű áru átadásával Magyarország teljesítette 1956-ban vállalt kötelezettségét. **(Lásd a 6. számú forrást!)**

Források

Háy László és Antos István levele Rákosi Mátyás részére Mijalko Todorovicssal folytatott tárgyalásukról

1955. szeptember 2.	
Másolat.	Szigorúan titkos!

Kedves Rákosi elvtárs!

A mai napon bemutatkozó látogatást tettünk Antos elvtárrsal a jugoszláv delegáció vezetőjénél, Todorovics elvtársnál. A beszélgetés mintegy egy óra hosszát tartott. Törekvésünk az volt, hogy a múlt nyitott kérdéseit azáltal háttérbe szorítsuk, hogy a *további gazdasági együttműködés problémáját helyezzük előtérbe*. Kítűnt azonban, hogy jugoszláv részről az utóbbi kérdések tárgyalására egyáltalán nem készültek, hanem *kizárólag*követeléseik rendezését kívánják a mostani tárgyalások során biztosítani.

Kifejezésre jut ez többek között abban, hogy a tárgyalások anyagául *három napirendi pontot javasoltak*: 1. a gazdasági egyezményekből eredő magyar tartozások kérdése, 2. a jóvátétel kérdése, 3. a gazdasági kapcsolatok megszakításából eredő jugoszláv *károsodás kérdése*.

A 3. pontot formálisan nem utasítottam vissza, de tartalmilag igen és pedig olyan módon, hogy az egész kérdés rendezésénél jugoszláv részről vegyék figyelembe Magyarország fizetőképességét. Emellett két pontnak napirendre tűzését javasoltam: 1. a magyar követelések kérdését, 2. a gazdasági együttműködés kérdését. *Javaslatom elfogadták. A gazdasági együttműködéssel jugoszláv részről megjelölik, hogy elsősorban milyen magyar áruk szállítása iránt érdeklődnek egy hosszulejáratú egyezmény keretében*. Todorovics közölte, hogy ezt a kérdést még nem vizsgálták meg, de követeléseik rendezése után hajlandók erről tárgyalni.

A beszélgetés során megállapítható volt, hogy a jugoszlávok különböző követeléseik alapján arra számítanak és törekednek, hogy *jelentősebb összeg megfizetését érik el*. De kifejezésre juttatták, hogy a szállítási feltételeket illetően - elsősorban a szállítandó áruk tekintetében - hajlandók Magyarország szállítási lehetőségeit figyelembe venni.

Az első találkozón még nem vetettük fel a *nullszaldó* kérdését, mivel látható volt, hogy a *részünkről támasztható igényeket minimálisaknak* tekintik. A nullszaldó kérdését akkor fogjuk felvetni, ha a magyar követelések jelentős voltáról már sikerült őket meggyőzni.

A magyar delegáció a kapott irányelveknek megfelelően folytatja a tárgyalásokat.

A levelet Droppa elvtárral küldjük, aki a zágrábi vásárról tér vissza.

Belgrád, 1955. szeptember 5. Háy László
Antos István

Jelzet: MOL XIX-J-1-j Jugoszlávia TÜK 27. doboz.

A Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság közötti egyezmények szövegei

1956. május 29.

EGYEZMÉNY

a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság között függőben lévő pénzügyi és gazdasági kérdések rendezése tárgyában.

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Jugoszláv Szövetség[i] Népköztársaság Kormánya attól az óhajtól indítva, hogy a két ország között függőben lévő pénzügyi és gazdasági kérdéseket rendezzék, elhatározták, hogy e tárgyban egyezményt kötnek és e célból teljhatalmú meghatalmazottjaikként kijelölték:

a Magyar Népköztársaság Kormánya Olt Károly pénzügyminisztert,
a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormánya Mijalko Todorovic[s]ot a Szövetségi Végrehajtó Tanács tagját,
akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásuk kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

1. cikk.

/1/ A Szerződő Felek mind a maguk, mind jogi személyeik és állampolgáraik nevében kölcsönösen kiegyenlítettnek tekintik mindazokat a pénzfizetésre, áruszállításra és egyéb szolgáltatásra vonatkozó jogokat, követeléseket, és igényeket, amelyek a másik Szerződő Féllel, annak jogi személyeivel, valamint állampolgáraival szemben 1955. jan. 1. napja előtt bármilyen jogcímen keletkeztek.

/2/ Az előző bekezdés rendelkezései nem terjednek ki

1. azokra a jogokra, követelésekre és igényekre, amelyek a Szerződő Felek állampolgárait a másik Szerződő Fél állampolgáraival szemben polgári jogi jogviszonyból kifolyólag megilleti,
2. azokra a jogokra, követelésekre és igényekre, amelyek a Szerződő Feleknek a másik Szerződő Fél területén állandó lakóhellyel bíró állampolgárait az e területen székelő jogi személyekkel szemben polgári jogi jogviszonyból kifolyólag megilletik, vagy terhelik, valamint ezeknek az állampolgároknak köztartozásaira,
3. az irodalmi és művészeti szerzői jogra és az azon alapuló követelésekre és igényekre.

2. cikk.

Az előző cikk /1/ bekezdésében megjelölt kölcsönös jogok, követelések és igények nyolcvanöt millió USA dollárt kitevő, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság javára mutató egyenlege akként nyer teljes és végleges kiegyenlítést, hogy a Magyar Népköztársaság Kormánya a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormányának az 1956. év június hó 1. napjától kezdődő öt év alatt a jelenlegi áron számítva fenti értéket képviselő árukat szállít.

A két Kormány külön rendezi a szállítások lebonyolításának módját és azok előmozdítására Vegyesbizottságot küld ki.

3. cikk.

A jelen Egyezmény aláírása napján lép hatályba.

Kelt Belgrádban, 1956. év május hó 29. napján, két-két magyar és szerb-horvát nyelvű példányban azzal, hogy mindkét nyelvű szöveg egyaránt hiteles.

A Magyar Népköztársaság Kormányának meghatalmazásából: Olt Károly s. k.	A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormányának meghatalmazásából: Mijalko Todorovic[s] s. k.

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 65. cs. 207. ő. e. - Géppel irt másolat.

EGYEZMÉNY

a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság közötti tudományos és műszaki együttműködés tárgyában.

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormánya a két ország közötti gazdasági kapcsolatoknak a tudományos és műszaki együttműködés útján való további fejlesztése és erősítése céljából a következőkben állapodtak meg:

1. cikk.

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormánya lehetővé teszi a két ország közötti tudományos és műszaki együttműködést, a népgazdaságok minden ágában szerzett tudományos és műszaki tapasztalatoknak mindkét Szerződő Fél érdekében álló kicserélése útján.

2. cikk.

A két ország közötti tudományos és műszaki együttműködés lezajlik: a saját műszaki dokumentációnak - beleértve a szabadalmakat és licenciákat - kölcsönös átadása és a megfelelő tájékoztatások kicserélése útján, összhangban mindkét Szerződő Fél érvényben lévő előírásaival, valamint azoknak a nemzetközi szerződéseknek a rendelkezéseivel, amelyekhez a Szerződő Felek egyike csatlakozott,

- a tapasztalatok kicserélése érdekében specialisták kölcsönös küldése, műszaki segítségnyújtás és a szerződő országoknak a tudományos és műszaki téren elért eredményeinek megismerése útján,
- gyakornokok fogadása útján, képesítésük növelése érdekében,
- ösztöndíjasok kicserélése útján,
- a tudományos kutatási dokumentációk és anyagok átadása útján,
- a tudományos és műszaki együttműködés más formái útján, a két ország között előzetesen kötött megállapodás alapján.

3. cikk.

Mindkét Szerződő Fél - a tudományos és műszaki együttműködés megvalósítását célzó intézkedések kidolgozása és kormányaiknak a megfelelő ajánlások megtétele érdekében - Vegyesbizottságot alakít, amelybe mindegyik kormány öt tagot nevez ki.

A jelen cikk /1/ bekezdésében foglalt feladatok megvalósítása érdekében a Bizottság alapszabályt létesít. Az alapszabály mindkét kormány jóváhagyása után lép érvénybe.

A Bizottság évente legalább egyszer ülést tart, üléseit felváltva a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság területén tartja.

4. cikk.

Jelen Egyezmény mindkét kormány jóváhagyása után lép érvénybe és öt éves időszakra szól.
Jelen Egyezmény érvényessége automatikusan meghosszabbodik további öt éves időszakra, kivéve, ha bármelyik kormány az érvényesség lejártá előtt 12 hónappal kifejezi azt a kívánságát, hogy a szerződés lejárjon.

Készült Belgrádban, 1956. év május hó 29. napján, két-két eredeti példányban magyar és szerb-horvát nyelven azzal, hogy mindkét szöveg egyaránt hiteles.

A Magyar Népköztársaság Kormánya nevében: Olt Károly s. k.
A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormánya nevében: Mijalko Todorovic[s] s. k.

Jelzet: MOL M-KS 65. cs. 207. ő. e. - Géppel írt másolat.

BIZALMAS JEGYZŐKÖNYV

a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormánya között függőben lévő pénzügyi és gazdasági kérdések rendezése tárgyában
Belgrádban, 1956. május hó 29-én aláírt Egyezményhez.

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormánya között függőben lévő pénzügyi és gazdasági kérdések rendezése tárgyában Belgrádban 1956. május hó 29. napján aláírt Egyezmény /az alábbiakban: Egyezmény/ 1. cikkének /1/ bekezdése vonatkozik különösen azokra a jogokra, követelésekre és igényekre, amelyek a Szerződő Feleket, jogi személyeiket és állampolgárait

1. a Budapesten 1946. május hó 11-én kelt, a Magyarország részéről Jugoszláviának a hadműveletek és a jugoszláv területek megszállása által okozott károk megtérítése címén szállítandó áruk tárgyában kötött egyezmény,
2. a Páriz[s]ban 1947. február hó 10-én kelt magyar békeszerződés,
3. a Magyar Köztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság között az alumíniumipar terén való gazdasági együttműködésre vonatkozóan Belgrádban 1947. május hó 11-én létesült megállapodás,
4. a hosszulejártú magyar szállítások és jugoszláv ellenszállítások tárgyában Budapesten 1947. július hó 24-én kelt egyezmény,
5. a Budapesten 1948. március hó 17-én kelt magyar-jugoszláv árucserre-forgalmi és fizetési megállapodás.
6. az előző pontokban felsorolt szerződések végrehajtása, kiegészítése és módosítása tárgyában létrejött ügyletek,
7. az Egyezmény aláírása előtt foganatosított államosítás, kisajátítás vagy hasonló jellegű intézkedések alapján megilletik.

A g./ pontban foglaltak értelmében kiegyenlítettnek kell tekinteni mindazokat a követeléseket és igényeket is, amelyeket a Magyar Népköztársaság Kormánya, illetve magyar állampolgárok vagy jogi személyek a magyar javaknak, jogoknak és érdekeltségeknek az 1948. augusztus hó 1. napján kelt rendelet alapján a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságra történt átruházása miatt támaszthatnának.

II.

Az Egyezmény 1. cikkének rendelkezéseit akkor is alkalmazni kell, ha az abban megjelölt jogok, követelések és igények tárgyában bármilyen értékpapír, kötelezvényt, szelvényt vagy egyéb címetet állítottak ki, és pedig akkor is, ha ezek lejáratá vagy esedékessége 1955. január hó 1. napja után következett, illetve következik be.

III.

Az Egyezmény 1. cikkének /1/ bekezdése nem érinti azokat az igényeket, amelyek a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság részéről a magyar békeszerződés 11. cikke, valamint a magyar békeszerződés 24. cikkének a művészeti, történelmi vagy régészeti értékű javakra vonatkozó rendelkezései alapján támaszthatók. A Szerződő Felek ezeknek az igényeknek a mielőbbi rendezése érdekében három hónapon belül tárgyalásokat kezdenek.

IV.

A Szerződő Felek három hónapon belül tárgyalásokat kezdenek annak érdekében, hogy megállapodást létesítenek állampolgáraiknak nyugdíj- és társadalombiztosítási járadékigényei és várományai tárgyában. A megállapodás célja, hogy mindkét Szerződő Fél kölcsönösen magára vállalja mindazon jogosultak igényeinek rendezését, akik az Egyezmény hatálybalépésének napján a saját területén állandó lakóhellyel bírnak és ennek során beszámítsa a másik Fél társadalombiztosítási rendszerében szerzett időt is. Ezeknek az igényeknek az átvállalása miatt a Szerződő Felek egymással szemben nem fognak követelést támasztani.

V.

Az Egyezmény 2. cikke értelmében szállított áruk „jelenlegi árán” a következő árat kell érteni:

1. azoknál az árucikkeknél, amelyek 1955. január hó 1. és a jelen Egyezmény aláírásának napja közötti időben a magyar-jugoszláv árucserre-forgalomban kereskedelmi kötés tárgyát alkották, az említett időszakban létrejött utolsó szállítási szerződésben szereplő árat,
2. egyéb árucikkeknél az Egyezmény aláírása napján érvényben volt közepes világgiazi árat.

VI.

Az Egyezmény napján a Magyar Népköztársaság Kormánya a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormányának 85 millió USA dollár értékű árut szállít akként, hogy

az Egyezmény aláírásától 1957. december 31-ig	22,069 500 USA dollár
1958. január 1-től 1958. december 31-ig	20,401 000 „ „
1959. január 1-től 1959. december 31-ig	17,087 000 „ „
1960. január 1-től 1960. december 31-ig	17,070 500 „ „
1961. január 1-től 1961. június 30-ig	&#nbp;8,372 000 „ „

értékű áru kerül leszállításra, a jelen Jegyzőkönyvhöz csatolt és annak kiegészítő részét alkotó árulista alapján.

VII.

Az Egyezmény 2. cikke szerinti szállításokat a Szerződő Felek külkereskedelmi szerveik útján fogják bonyolítani. A bonyolítást magyar részről a Külkereskedelmi Minisztérium, jugoszláv részről a Külkereskedelmi Bizottság, mint központi szervek irányítják. A Jugoszláv Fél köteles a jelen Jegyzőkönyv mellékletét alkotó árulistában feltüntetett árukat az Egyezménynek, illetve az árulistának megfelelő minőségben, áron és feltételek mellett megrendelni és átvenni, a Magyar Fél viszont köteles azokat ugyanúgy leszállítani. A Szerződő Felek központi szervei kijelölik azokat a külkereskedelmi vállalatokat, amelyek az Egyezmény lebonyolításához szükséges szállításokat eszközlik, és gondoskodnak arról, hogy a kijelölt vállalatok a szállítási szerződéseket kellő időben megkössék. A szállítási szerződéseket azokra az árucikkekre, amelyeknek szállítási határideje az 1957. december hó 31-ig terjedő időszakra esik, 1956. szeptember hó 1-ig kell megkötöni. Az ezt követő időszakokban szállítandó árukra vonatkozó szállítási szerződéseket a lehetőség szerint 1956. december hó 31-ig kell létrehozni; ahol ez nem lehetséges, ott a hosszabb gyártási időt igénylő árukra vonatkozó szállítási szerződéseket megfelelő idővel előbb, de legkésőbb a szállítás naptári évét megelőző év január hó 1-ig, egyéb árukra (főleg tömeg- és fogyasztási cikkekre) vonatkozó szállítási szerződéseket pedig a szállítás naptári évét megelőző év július hó 1-ig kell megkötöni.

VIII.

A Szerződő Felek belgrádi, illetve budapesti követségeinek illetékes szervei az Egyezmény lebonyolítását figyelemmel kísérik, a bonyolítás érdekében szükség szerint eljárnak az illetékes központi szervnél vagy annak útján az érdekelt vállalatoknál, és ellátják az ezzel kapcsolatban felmerülő adminisztratív teendőket.

IX.

- Az Egyezmény 2. cikkében megjelölt Vegyesbizottság feladatkörébe tartoznak a következők:
- a szállításokra vonatkozó Általános Feltételek megállapítása,
- saját ügyrendje, valamint a XI. pontban megjelölt szabályok kidolgozása,
- az Egyezmény lebonyolításával és értelmezésével kapcsolatban felmerülő kérdések szabályozása,
- az egyes szállítási időszakok végén esetleg mutatkozó szállítási többlet vagy hiány megállapítása és az ezzel kapcsolatban szükséges intézkedések megtevése,
- a magyar és jugoszláv vállalatok között felmerülő viták eldöntése, s a megfelelő esetekben a XI. pontban előírt eljárás megindítása,
- intézkedés szállítási szerződések kötése iránt azokban az esetekben, amikor e kötések a VII. pontban megjelölt határidőben nem jöttek létre,
- intézkedés szállítási szerződések kötése iránt azokban az esetekben, amikor egyes kötések a XIII. pont szerinti elállás folytán kell pótolni,
- intézkedés a kötbérek kiegyenlítésére szolgáló áruszállítások tárgyában.
- A szállításokra vonatkozó Általános Feltételeket a Vegyesbizottságnak a legsürgősebben ki kell dolgoznia. A kidolgozás esetleges késedelme nem akadályozhatja a szállítási szerződések megkötését. Az Általános Feltételek elkészülte előtt kötött szállítási szerződéseket is el kell azonban látni az olyan értelmű záradékkal, hogy a szerződésben nem szabályozott kérdések tekintetében a Vegyesbizottság által megállapított Általános Feltételek lesznek irányadók.
- A Vegyesbizottság három magyar és három jugoszláv tagból áll és bármely Fél kérésére összeül. A Vegyesbizottságban mindkét Szerződő Félnek egy-egy szavazata van. Üléseit a célszerűség figyelembevételével Budapesten vagy Belgrádban tartja. A Vegyesbizottság határozatait egyhangúlag hozza, ügyrendjét egyébként saját maga állapítja meg. A Vegyesbizottság szakértőket is igénybe vehet.
- Ha a Vegyesbizottságban egyhangú határozat nem jön létre, úgy - a XI. pontban szabályozott eseteket kivéve - a vitát bármely Fél kívánságára a két Kormány elé kell terjeszteni.

X.

Annak igazolására, hogy a magyar és jugoszláv külkereskedelmi vállalatok között létrejött kötés az Egyezmény keretében tartozik, a szállítási szerződéseket megfelelő láttamozással kell ellátni.

A láttamozást a Magyar Külkereskedelmi Minisztérium megbíztja és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság budapesti követségének illetékes szerve közösen végzik.

A szállítási szerződések láttamozása csak abban az esetben tagadható meg, ha a kötés nem az Egyezmény alapján jött létre.

XI.

A magyar és jugoszláv vállalatok között az Egyezmény keretében tartozó szállításokra vonatkozó szállítási szerződések megszegéséből keletkezett vitás ügyekben a Vegyesbizottság a vita eldöntése helyett akként is határozhat, hogy a döntést Szakértői Döntőbizottságra bízta. A döntést bármelyik Fél kérésére Szakértői Döntőbizottságra kell bízni, ha a Vegyesbizottság az említett ügyekben keletkezett vitát 60 napon belül nem rendezte.

A Szakértői Döntőbizottságot a Vegyesbizottság magyar, illetve jugoszláv tagozata által meghívott magyar és jugoszláv szakértőkből kell szervezni úgy, hogy a bizottság egy-egy magyar és jugoszláv tagból és váltakozva magyar vagy jugoszláv elnökből álljon. Az Elnök személyét annak figyelembe vételével kell kijelölni, hogy magyar és jugoszláv elnök döntése elé lehetőleg egyenlő értékben kerüljenek az ügyek elbírálásra. A Szakértői Döntőbizottság határozatait szótöbbséggel hozza. Az erre, valamint a Szakértői Döntőbizottság szervezetére és eljárási módjára vonatkozó részletes szabályokat a Vegyesbizottságnak saját ügyrendjével egyidőben kell elkészítenie.

Az Egyezmény keretében létrejött szállítási szerződésekbe olyan kikötést kell felvenni, hogy vitás esetek eldöntésére a Vegyesbizottság, illetve a fentebb körülírt esetekben az általa megbízott Szakértői Döntőbizottság bír kizárólagos illetékességgel. A Szerződő Felek gondoskodnak a Vegyesbizottság, illetve a Szakértői Döntőbizottság határozatainak végrehajthatóságáról.

XII.

Az Egyezmény keretében a magyar és jugoszláv vállalatok között létrejött szállítási szerződések alapján kiállított számlák kiegyenlítéséről a Magyar Kormány fog gondoskodni.

A VII. pont szerint az Egyezmény lebonyolítására kijelölt külkereskedelmi vállalatok megállapodnak arra vonatkozóan is, hogy milyen okmányok igazolják a szerződés teljesítését és ezt a szállítási szerződésben feltűntetik. Ezen okmányok alapján teljesített szállításokról a Magyar Nemzeti Bank kamat-, jutalék- és költségmentes nyilvántartási számlát vezet és a Jugoszláv Nemzeti Bankot konform könyvelés végett értesíti.

A jugoszláv vállalatok részéről a szállítási szerződés előírásainak megfelelően adott megbízás alapján a Jugoszláv Nemzeti Bank az egyes kötésekre vonatkozóan ugyancsak a szállítási szerződés előírásainak megfelelően visszavonhatatlanul közölni fogja a Magyar Nemzeti Bankkal, hogy mely okmányok bemutatása ellenében tekinthetők az egyes szállítások vagy azok részletei teljesítetteknek. Ezen okmányok kézhezvételekor a Magyar Nemzeti Bank a vonatkozó számla USA dollárösszegét a nyilvántartási számlára vezeti.

Amennyiben a Magyar Nemzeti Bank a vállalatok által kikötött szállítási határidőig a Jugoszláv Nemzeti Bank értesítését kézhez nem kapja, úgy jogában áll a könyvelést a szállítási szerződés előírásainak megfelelően, a magyar vállalat által nála bemutatott okmányok alapján végrehajtani.

Az Egyezmény aláírását követő 30 napon belül a két Nemzeti Bank a nyilvántartási számla vezetése és a két Bank közötti kapcsolat tárgyában megállapodást köt.

XIII.

A magyar vállalat hibájából eredő egy hónapon túli késedelmes szállítás esetén áruszállítással kiegyenlítendő kötbér számítandó fel. A kötbér mértéke az első kedvezményes hónapon túli késedelem első hónapjában 1 százalék, a következő hónapban 2 százalék és ezt követően minden hónapban 3 százalék. Az egyes hónapokra eső kötbér franco válik esedékessé, ha a késedelem az illető hónap 15. napján túl terjed. A kötbér teljes összege nem haladhatja meg a késedelmesen szállított áru értékének 8 százalékát. Ha a részszállítás késedelme az egész szállított áru rendeltetésszerű felhasználását akadályozza, úgy a kötbért a teljes szállítmány értéke után kell számítani.

Ha a magyar fél hibájából beállott szállítási késedelem meghaladja a 6 hónapot, a jugoszláv fél a szállítási szerződéstől elállhat, ezen felül azonban az eladótól csupán a kötbér megtérítését követelheti.

XIV.

Az előző pontban foglaltak alapján gyakorolt elállás következtében kiesett áruszállítások pótlására újabb szállítási szerződéseket kell létrehozni. Amennyiben ez nehézségbe ütköznék, az érdekeltek a Vegyesbizottsághoz fordulhatnak megfelelő intézkedés végett. Ha a Vegyesbizottság intézkedése alapján az újabb kötés 30 nap alatt nem jönne létre, úgy az elállás folytán kiesett szállítmány értékét a magyar-jugoszláv kliringben kell kiegyenlíteni.

XV.

Az Egyezmény alapján eszközölt szállításokból folyóan a Szerződő Feleket, illetve vállalataikat a másik Szerződő Fél részéről semmiféle adó, illeték, költség, képviseleti vagy egyéb jutalék (ideértve a fennálló képviseleti szerződések alapján netán követelhető jutalékokat is) nem terhelheti. Ez a rendelkezés természetesen nem vonatkozik a szállítási szerződés szerint a vevő terhére felszámítható költségekre.

XVI.

Az Egyezmény végrehajtása érdekében a magyar szállító vállalat előszállítást eszközölhet, amennyiben erre vonatkozóan a jugoszláv megrendelő vállalattal megállapodik.

XVII.

A szállítások fob magyar kikötő, illetőleg franco magyar-jugoszláv határ történnek. A teljesítés időpontja vízi úton történő szállításoknál a hajó-fuvarlevél kelte, vasúti szállításoknál a magyar határállomás által a fuvarlevélre ütött bélyegző kelte.

XVIII.

Az Egyezmény keretében szállított áruk a Jugoszláv Fél részéről csak a Magyar Fél hozzájárulásával reexportálhatók.

A Szerződő Felek a jelen Jegyzőkönyvet bizalmasan kezelik és azt, valamint az ahhoz csatolt árulistát az Egyezmény kiegészítő részének tekintik. Az árulistát a Szerződő Felek az érdekelt vállalatok irányában nem tekintik bizalmas jellegűnek, de egyébként közzé nem teszik.

Kelt Belgrádban, 1956. május hó 29. napján, két-két magyar és szerb-horvát nyelvű példányban azzal, hogy mindkét nyelvű szöveg egyaránt hiteles.

A Magyar Népköztársaság Kormányának meghatalmazásából: Olt Károly s. k.	A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Kormányának meghatalmazásából: Mijalko Todorovic[s] s. k.

Jelzet: MOL M-KS 65. cs. 207. ő. e. - Géppel írt másolat.

A Jugoszláv Delegáció Elnöke **BIZALMAS!**

Elnök Úr!

Hivatkozással a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság és a Magyar Népköztársaság között függőben lévő pénzügyi és gazdasági kérdések rendezése tárgyában ma aláírt Egyezményre és az azzal kapcsolatban felvett Bizalmas Jegyzőkönyvre, van szerencsém igazolni, hogy megállapodtunk a következőkben:

Mind a jugoszláv államosítási jogszabályok, mind az említett Bizalmas Jegyzőkönyv I. pontjának utolsó bekezdésében megjelölt 1948. augusztus 1-i rendelet egyaránt akként intézkedtek, hogy az állam ezeknek a jogszabályoknak a hatálybalépésével megszerezte az érintett javak tulajdonjogát, tekintet nélkül arra, hogy hoztak-e ennek megállapítása tárgyában külön határozatot. Ennek megfelelően a Jugoszláv Kormány nem fog további rendelkezést hozni a békeszerződés 29. cikkében biztosított jogainak érvényesítése iránt.

A fentiek ellenére a Jugoszláv Kormány hajlandó megvizsgálni, hogy van-e lehetősége a következő értelmű rendelkezés kibocsátására:

Azokat a fenti rendelkezések hatálya alá eső, de ténylegesen közületi kezelésbe nem vett kisebb ház- és földbirtokokat, amelyeket magyar tulajdonosai közvetlenül vagy rokonaik útján tartanak birtokban, kivételnek tekintenek az említett államosítási és egyéb rendelkezések alól és azokat a tulajdonosaiknak meghagynák. Természetesen ezekre a javakra is vonatkoznának a külföldiek vagyona tekintetében mindenkor fennálló általános rendelkezések.

A Magyar Kormány a maga részéről kész arra, hogy ugyanezt a kötelezettséget vállalja a magyarországi hasonló intézkedések hatálya alá esett, de ténylegesen közületi kezelésbe nem vett ugyanilyen jugoszláv vagyon tekintetében.

Már most értesíthetem, hogy a fenti értelemben kivételt fog alkotni az a jugoszláviai magyar vagyon, amelyet a tulajdonos személyesen vagy házastársa, testvérei, szülei, nagyszülei, gyermekei vagy unokái útján tart birtokában.

Fogadja Elnök Úr, megkülönböztetett nagybecsülésem kifejezését.

Belgrád, 1956. május hó 29-én.

M. Todorovics s. k.

Olt Károly pénzügyminiszter Úrnak
A Magyar Delegáció Elnöke,
Belgrád

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 65. cs. 207. ő. e.

Sik Endre feljegyzése Soldatic jugoszláv követtel folytatott tárgyalásáról

Másolat
Sik elvtárs 1956. június 20-án kelt feljegyzéséről

Június 20-án délelőtt 11 órakor kérésére fogadtam Soldatic jugoszláv követet. A követ elmondta, hogy négy napot töltött Belgrádban, ahol az illetékes tényezőkkel végigbeszélte a két ország között függőben lévő összes kérdéseket. Most, hogy a pénzügyi kérdések rendeződtek, minden vonalon gyors lépésekben fogunk előrehaladni, véleménye szerint azonban kapcsolatainknak gyors és minden vonalú fejlődése öszre fog csak a maga teljességében kibontakozni, tekintettel arra, hogy a nyári hónapok már túlon túl be vannak ütemezve, másrészt a szabadságok miatt. De egész sor kérdésben máris tehetünk és kell is tennünk lépéseket a függő kérdések rendezése, illetve kapcsolataink további elmélyítése irányában.

Mindenekelőtt öt olyan egyezmény kérdését vetette fel, amelyek megkötése - egyik vagy másik fél kezdeményezésére - máris aktuális.

1./ *Légiforgalmi egyezmény.* Véleményük szerint a kérdés megérett arra, hogy közvetlen tárgyalásokat kezdjünk, és az egyezményt megkössük. Az általunk javasolt tervezetet most tanulmányozzák, és a legközelebbi jövőben javaslatot fognak tenni arra vonatkozóan, hogy a két fél képviselői mikor üljenek össze az egyezmény kitérgyalása és aláírása céljából.

2./ *Egyezmény a fertőző betegségek elleni küzdelem összehangolásáról.* A magyar fél javasolta az 1928-ban kötött egyezmény felújítását. Ők ezzel egyetértenek, de egy újabb tervezet is készült, tekintettel arra, hogy a viszonyok a régi egyezmény megkötése óta eltelt több mint negyed évszázad alatt megváltoztak. A napokban javaslatot fognak tenni, hogy a két fél képviselői még július folyamán üljenek össze az egyezmény megtárgyalása és aláírása céljából.

3./ *Egészségügyi és állategészségügyi egyezmény.* Mindkét fél készített tervezetet. A napokban javaslatot fognak tenni, hogy még július folyamán üljenek össze, tárgyaljuk meg és írjuk alá az egyezményt.

4./ *Jogsegély és kiadatásügyi egyezmény* (amelyre most június 3-án a magyar fél tett javaslatot). Egyetértenek, tervezetünket most tanulmányozzák. Javaslatot fognak tenni, hogy az ősz folyamán üljenek össze az egyezmény kitérgyalására és aláírására.

5./ *Növényvédelmi egyezmény.* Mindkét fél tervezete készen van. Most tanulmányozzák a még januárban átnyújtott magyar tervezetet. Javasolni fogják, hogy az egyezmény kitérgyalása és aláírása céljából ősszel üljenek össze.

Ezután Soldatic elvtárs tájékoztatás céljából közölte, hogy holnap, június 21-én fel fogja keresni Gáspár [Sándor] elvtársat és közölni fogja vele, hogy a jugoszláv szakszervezetek meghívják a magyar szakszervezetek küldöttségét október elején Jugoszláviába.

Ugyancsak a napokban Soldatic elvtárs fel fogja keresni Bebrits elvtársat és tekintettel arra, hogy a közlekedés terén számos kérdés vár megoldásra a két ország közötti viszonylatban, kérni fogja Bebrits elvtársat, hogy készítessen egy feljegyzést az összes függőben lévő, illetve elintézésre váró kérdésekről, hogy a jugoszláv fél mindezen kérdéseket illetőleg állást foglalhasson, illetve javaslatokat tehessen.

Soldatic elvtárs azután közölte, hogy szándékukban van felvetni egy új kérdést. Az utóbbi időben igen élénk közvetlen kapcsolatok bonyolódnak határkörzeteink között. Magyar helyi szervek illetve szervezetek közvetlenül meghívják jugoszláv körzetek szerveit és szervezeteit és viszont. Ez nagyon örvendetes jelenség, de jugoszláv részről kívánatosnak tartanák, ha az ilyen meghívások szervezett formában - magyar részről a belgrádi magyar követségen jugoszláv részről pedig a budapesti jugoszláv követségen keresztül - történnének, nehogy megtörténhessen az, hogy fontos, politikai jelentőséggel bíró meghívásokra esetleg nem reagálnak, s ugyanakkor jelentéktelen, vagy politikailag esetleg nem célszerű meghívásokat elfogadnak. A kulturális kapcsolatok vonalán a jelentékeny felélénkülés ugyancsak majd őszől kezdődőleg várható, de már jelenleg is egész sor kezdeményezés

folyamatban van. A l'jubljani rádiózenekar júliusban Magyarországra jön; a belgrádi drámai színház Moszkvából visszatérében két előadást fog tartani Magyarországon. Mátyás Máriát meg szándékoznak [!] hívni a július-augusztusban tartandó dubrovnyik-splíti nemzetközi zenei fesztiválra. Magyar részről felajánlották Bartók „Csodálatos mandarin”-ját ugyanerre a fesztiválra, az ajánlat azonban későn jött, amikor a fesztivál programját már szétküldték különböző országokba; ennek ellenére foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy hogyan lehetne ezt a darabot valahogyan mégis beleszorítani a programba. Mindazokat, akik Magyarországról mint nézők részt akarnak venni a fesztiválon, szívesen látják.

Közölte Soldatic elvtárs, hogy Konyovics jugoszláv zeneszerző a Bartók fesztiválra Magyarországra fog jönni, és hogy a közeljövőben javasolni fogják egyes jugoszláv operaénekesek meghívását Magyarországra, továbbá grafikai kiállítás-cserét Belgrád és Budapest között. Én köszönettel tudomásul vettem Soldatic elvtárs közléseit és hozzátettem, hogy csak egy kérdésben hiányolom a beígért választ: a jugoszláv parlamenti delegáció meghívása kérdésében. Soldatic elvtárs erre azt válaszolta, hogy tudomása szerint erre már Topaloszki elvtárs megadta nekem a választ, hogy ti. ők delegációcserére gondolnak azzal, hogy egyik delegáció még ez évben látogasson el a másik fél országába, a másik jövő év elején. Erre azt válaszoltam, hogy ezt tudom, ezt már Prica elvtárs mondta nekem, de nem mint hivatalos választ meghívásunkra, és azt ígérte, hogy a hivatalos választ rövidesen megkapjuk. Erre Soldatic elvtárs azt mondta, hogy hivatalosan semmit sem mondhat nekem, de bizalmasan, kizárólag az én számomra, közli, hogy a napokban fel fogja keresni Rónai elvtársat és meg fogja adni neki a hivatalos választ, aminek a lényege az lesz, hogy cseréljünk delegációkat. Hogy konkrétan hogy lesz megfogalmazva a válasz, azt még pontosan nem tudja, de tudomása szerint kormányának az az óhaja, hogy előbb a magyar parlamenti delegáció látogasson el Jugoszláviába, még ez év végén, a jugoszláv delegáció pedig majd jövő év elején jön Magyarországra. Kérésére megígértem neki, hogy erről egyelőre senkinek sem fogok említést tenni.

Jelzet: MOL M-KS 65. 276. f. cs. 207. ő. e. - Géppel írt másolat.

A Minisztertanács határozata a Belgrádban 1956. évi május hó 29-én aláírt egyezmény végrehajtásáról

Pénzügyminisztérium

00361./M. T./1956. Szigorúan titkos!
Készült: 40 példányban.
001 sz. példány

Tárgy: A magyar-jugoszláv pénzügyi gazdasági egyezmény végrehajtása.

ELŐTERJESZTÉS A MINISZTERTANÁCSHOZ

I.

1./ A Minisztertanács 1956. április 17-én kelt határozatával felhatalmazást adott a függőben lévő pénzügyi és gazdasági kérdések rendezése végett a Jugoszláv Szövetség[i] Népköztársaság kormányával való tárgyalások folytatására és a tárgyalások alapján létrehozandó egyezmény aláírására. Ez utóbbira vonatkozóan az említett minisztertanácsi határozat azt írta elő, hogy ebben a két ország között 1955. január 1. előtt bármilyen címen keletkezett kölcsönös követelések egyenlegeként 5 év alatt évi egyenlő részletekben 85 millió USA dollár értékű áru szállítására vállalható kötelezettség; a határozat azonban az 5 éves szállítási határidő elfogadását megfelelő árúlista érvényesítésétől tette függővé.

2./ A kötelezettség 85 millió dolláros összegét a két kormány már előzetesen tárgyalási alapul elfogadta. A 85 millió dolláros egyenleg akként alakult ki, hogy Jugoszlávia lemondott jövátételi követelése 98 millió dollár összegben kiegyenlítően maradt részének kb. egyharmadáról és az így adódó összeghez járult az mintegy 25 millió dolláros követelése, amely a kereskedelmi forgalomból származó, kamatokkal számított tartozások és követelések egyenlegeként maradt fenn.

3./ A kiküldött tárgyaló bizottság munkáját Belgrádban 1956. április 19-én kezdte meg, és az egyezmény aláírására 1956. május 29-én került sor. A tárgyalások legfontosabb feladata az volt, hogy megfelelő árúlistát fogadtassunk el, és biztosítsuk az egyezmény végrehajtásához szükséges feltételeket.

Az árúlistát illetően a jugoszláv részről bejelentett igények lényegesen eltértek az eredeti magyar elgondolástól. Jugoszláv részről, többek között, 20 millió dollár értékű vasúti gördülőanyagot és 10 millió dollár értékű cukrot is igényeltek. A tárgyalások során a végleges árúlista akként nyert megállapítást, hogy az mintegy 60%-ban teljesen egyezik a magyar ajánlattal; az árumennyiség mintegy 40%-a, amely a magyar ajánlattól eltér, nagyobb részt mégis olyan iparcikkekben áll, amelyek leszállítása - iparunk lehetőségeit figyelembe véve - nehézségek nélkül vállalható volt. A jugoszláv részről 20 millió dolláros keretben igényelt vasúti gördülőanyag mennyiségét 12 millió dolláros értékre sikerült csökkenteni és a jugoszláv kormány a 10 millió dollár értékű cukor szállítására vonatkozó igényéről lemondott. Végeredményben az árúlista 66,7 millió dollár összegű keretben beruházási cikkeket, 18,3 millió dollár összegben pedig fogyasztási cikkeket és vegyes keret tartalmaz.

4./ Az árúlista megoszlása lehetővé tette számunkra az 5 éves határidő elfogadását. Jugoszláv részről azt kívánták, hogy a szállítások az 5 év alatt egyenletes ütemben történjenek. Ennek az igénynek az elfogadás esetében a szállítások millió dollárokból kifejezve évenként a következőképpen oszlottak volna meg:

1956/57 (másfélév)	1958	1959	1960	1961 (félév)
25,5	17,-	17,-	17,-	8,5

A létrejött megállapodás ezzel szemben a következő:

1956/57 (másfélév)	1958	1959	1960	1961 (félév)
22,-	20,4	17,1	17,1	8,4

5./ A jugoszláv részről előterjesztett egyezménytervezet három lényeges, elvi jelentőségű kérdésben eltért a magyar tárgyaló bizottság álláspontjától:

1. a jugoszláv tervezet szerint a magyar kötelezettség pénzfizetési kötelezettséget jelentett volna, amely fizetés áruk beszerzésére használható fel;
2. ha az esedékes évi részösszegnek megfelelő árumennyiség az adott évben nem kerül teljes egészében leszállításra, úgy az évenként esedékes részletekből fennmaradó összegeket szabad devizában kell megfizetni;
3. az áruk elszámolási ára a mindenkori legalacsonyabb világgpiaci ár.

E három kérdésben sikerült a tárgyalások során a magyar álláspontot érvényre juttatni. Ehhez képest a megkötött egyezmény szerint

1. Magyarország kötelezettsége áruszállításra irányul;
2. ez a kötelezettség nem változhat át devizafizetési kötelezettségre (az esetleges szállítási késedelem esetén - amennyiben a magyar fél hibájából történik késedelem a magánjogi szerződésben kikötött határidővel szemben - a jugoszláv félnek csak a szokásos késedelmi kötbér kikötése nyújt biztosítékot, de ez a kötbér sem pénzben, hanem többletárban jár);
3. a szállítandó árukat az 1956. évi árbázison kell elszámolni (a magyar-jugoszláv viszonylatban már kialakult és a közepes világgpiaci árak alapulvétele mellett).

Nem tudtuk érvényesíteni a Minisztertanácsnak azt az utasítását, hogy a volumen 2/3-át irányárak megállapításával is rögzítsük, viszont az árúlista 58%-a erejéig meghatároztuk a szállítandó áruk mennyiségét.

6./ Jugoszláv részről azt javasolták, hogy az egyezmény végrehajtása során felmerülő vitás kérdéseket nemzetközi döntőbizottság elé terjesszük. E javaslat helyett elfogadásra került az a magyar álláspont, hogy vitás kérdésekben az egyezmény lebonyolítása érdekében felállítandó magyar-jugoszláv vegyesbizottság, szükség esetén pedig a két kormány egyetértőleg dönt. A jugoszláv kívánságnak csupán annyiban kellett engednünk, hogy a

szállításokat lebonyolító magyar és jugoszláv vállalatok között felmerülő olyan vitás kérdéseket, amelyeket a vegyesbizottság záros határidőn belül nem tudna megoldani, magyar és jugoszláv szakértőkből álló 3 tagú bizottság fogja eldönteni, amelyben magyar és jugoszláv szakértők felváltva elnökölnek.

7./ A 85 millió dollár értékű áruszállítással kiegyenlítést nyert a két ország, azok jogi személyei és állampolgárai között 1955. január 1. előtt keletkezett minden kölcsönös követelés a következő fontosabb kivételekkel:

1. az állampolgárok között polgári jogi jogviszonyból (pl. családjogi viszonyból, örökösödésből, stb.) keletkezett követelések;
2. az irodalmi és művészeti jogokból származó követelések;
3. egyes művészeti, történelmi és régészeti értékű javak kiszolgáltatására vonatkozóan a békeszerződésből folyó kötelezettségünk (ezekre vonatkozóan 3 hónapon belül tárgyalásokat kell kezdenünk);

Ugyancsak 3 hónapon belül tárgyalásokat fogunk kezdeni állampolgáraink nyugdíj és társadalombiztosítási igényeinek kölcsönös rendezése érdekében, de e tárgyalások alapján mindkét ország a saját területén fogja rendezni ezeket az igényeket, úgyhogy ebből fizetési kötelezettségünk Jugoszlávia irányában nem származhatik.

A két ország nem támaszt egymással szemben igényt a kölcsönös államosítások, kisajátítások miatt. Azokban az esetekben azonban, ahol a korábban elrendelt államosítások ténylegesen nem kerültek foganatosításra, ott erre ezután általában nem fog sor kerülni.

8./ A tárgyalások barátságos légkörben, a kölcsönös jóakarattal és megértéssel folytatódnak. Az egyezmény megkötése feltétlenül szorosabbra fűzi a két ország gazdasági kapcsolatait és egyúttal lehetővé teszi országaink között a baráti kapcsolatok elmélyülését is.

9./ A gazdasági és pénzügyi egyezmény megkötésével egyidejűleg aláírásra került a két ország közötti tudományos és műszaki együttműködésre vonatkozó egyezmény, amely lényegében a népi demokratikus államok között kötött egyezmények elvein alapul.

10./ Az említett két egyezmény aláírásáig az árucserre-forgalmi megállapodás megkötésére irányuló tárgyalások még nem fejeződtek be.

Kérem a fenti beszámolóban foglalt tudomásulvételét és a pénzügyi-gazdasági egyezmény végrehajtása érdekében szükséges intézkedések megtétele céljából a mellékelt határozati javaslat elfogadását.

Budapest, 1956. június 12.

/Olt Károly/
pénzügyminiszter

Jelzet: MOL XIX-A-83-a. Minisztertanács elnöki ülése 1956. június 19., 98-101. l.

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG MINISZTERTANÁCSÁNAK
3487/VII.11/1956. számú
határozata

a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság között függőben lévő pénzügyi és gazdasági kérdések rendezése tárgyában Belgrádban 1956. évi május hó 29-én aláírt egyezmény végrehajtásáról.

- 1./ A Minisztertanács tudomásul veszi Olt Károly elvtárs beszámolóját a magyar-jugoszláv pénzügyi tárgyalásokkal és a megkötött egyezménnyel kapcsolatban.
- 2./ A Minisztertanács nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy az egyezményben vállalt kötelezettségeinknek, különösképpen az áruszállításra vonatkozó kötelezettségeknek határidő, mennyiség és minőség tekintetében pontosan eleget tegyünk. Ezért a Minisztertanács felhívja valamennyi, az egyezmény végrehajtásában érdekelt minisztert, hogy a zavartalan teljesítéshez szükséges minden intézkedést már most tegyenek meg. Az O.T. elnöke gondoskodik arról, hogy az egyezmény szerinti áruszállításokat, valamint az azok teljesítéséhez szükséges nyersanyagokat, stb. a tervezésnél megfelelően figyelembe vegyék.
- 3./ Az egyezmény szerint 1956. június 1-től 1961. június 30-ig összesen 85 millió USA dollár értékű áru szállítására vállalt kötelezettség teljesítéséről a külkereskedelmi miniszter gondoskodik. A Minisztertanács felhatalmazza a külkereskedelmi minisztert, hogy az egyezmény végrehajtása érdekében szükséges szervezeti intézkedéseket saját hatáskörében tegye meg. A külkereskedelmi miniszter félévenként tegyen jelentést a Minisztertanácsnak az egyezmény végrehajtásáról.
- 4./ Az 1955. január 1. előtt bármilyen jogcímen keletkezett kölcsönös követelések megszüntetésével kapcsolatban szükséges intézkedésekről a pénzügyminiszter gondoskodik.
- 5./ A Minisztertanács felhatalmazza a pénzügyminisztert, hogy a költségvetésben biztosítsa az egyezményben vállalt kötelezettségek forintfedezetét, és szabályozza ennek kifizetését.
- 6./ A Minisztertanács felhatalmazza a Magyar Nemzeti Bank elnökét, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértésben az egyezmény keretében teljesített szállítások elszámolását és ennek nyilvántartását szabályozza, és a Jugoszláv Nemzeti Bankkal erre vonatkozóan megállapodjék.
- 7./ Felhatalmazza a Minisztertanács a pénzügyminisztert, hogy az egyezmény kiegészítő részét képező bizalmas jegyzőkönyv szerint mind a két fél állampolgárainak nyugdíj- és társadalombiztosítási járadékigényei és várományai tárgyában három hónapon belül tárgyalásokat kezdjen és a tárgyaló delegáció tagjait kijelölje. A tárgyaló delegáció vezetője felhatalmazást nyer olyan egyezmény aláírására, amely szerint a Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság kölcsönösen magára vállalja mindazon jogosultak igényeinek a rendezését, akiknek az egyezmény hatálybalépésének napján (1956. május 29-én) a saját területén állandó lakóhelye van, és ennek során beszámítja a másik fél társadalombiztosítási rendszerében szerzett időt is. Ezeknek az igényeknek átvállalása miatt egyik fél sem támaszthat követelést a másikkal szemben.
- 8./ A Minisztertanács felhatalmazza a népművelési minisztert, hogy az egyezmény kiegészítő részét képező bizalmas jegyzőkönyvben vállalt kötelezettségnek megfelelően az egyezmény érvénybelépésétől számított 3 hónapon belül tárgyalást kezdjen a pári[z]si magyar békeszerződés 11. cikke, valamint 24. cikkének a művészeti, történelmi vagy régészeti értékű javaira vonatkozó rendelkezései alapján a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság részéről támasztható igények rendezése tárgyában.

A népművelési miniszter július 15-ig tegyen előterjesztést a Minisztertanácsnak a kötéendő megállapodásra vonatkozóan. A tárgyalásról a pénzügyminisztert tájékoztassa.

Budapest, 1956. július 5.

Hegedüs András s. k.
a Minisztertanács elnöke.

Jelzet: MOL XIX-A-83-a. Minisztertanács elnöki ülése 1956. július 3., 323-324. l.

Jelentés a magyar-jugoszláv egyezmény teljesítéséről

1962. január 19.

Egyezmény teljesítésének jelenlegi helyzete

A Magyar Népköztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság megbízottai között 1956. május 29-én aláírt Pénzügyi Egyezmény szerint a Magyar Népköztársaságnak 85 millió elsz. \$ értékű árut kellett szállítania 1961. június 30-ig a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságba.

Az Egyezmény alapján kötelezettségünk teljesítése, ill. a szállítások befejezése az eredeti árulista szerint 1961. június 30-ig - főként a jugoszláv fél által kért változtatások, részben pedig a magyar ipar szállítási, ütemezési problémái következtében - nem volt lehetséges, ez azonban a két fél egyetértésével történt.

1961. december 31-i adatok szerint az Egyezmény eddigi teljesítését az alábbi táblázat szemlélteti:

	Érték: millió elsz. \$					
	1956/57.	1958.	1959.	1960.	1961.	Összesen:
Kötelezettség:	22.0	20.4	17.1	17.1	8.4	85.0
Kötésállomány:	21.5	22.1	16.4	15.1	9.8	84.9
Bonyolítás:	20.2	21.2	16.5	13.3	10.1	81.3
A Pénzügyi Egyezmény bonyolításának összege után						
	1957-ben 50%-os jóváírás történt a klíring számlán					9.2 M \$
	1958-ban 20%-os jóváírás					4.3 „ „
	Összesen:					13.5 M \$

Az eddigi szállítások során jelentősebb reklamáció csak a motorvonatok, a laboratóriumi műszerek és a televíziós készülékek szállításánál merült fel. A jogos reklamációkat már rendeztük, és így többek között a motorvonatok is a vevő meglegedésére üzemelnek.

A Pénzügyi Egyezmény bonyolítását az időnként tartott vegyesbizottsági tárgyalások határozatai befolyásolták. E tárgyalások célja mindenkor a bonyolítás számszerű adatainak megállapítása, valamint a bonyolítást akadályozó tényezők elhárítása volt.

A legutóbbi, 11. ülészak megtartására 1961. július 26-tól 28-ig Belgrádban került sor. (Ennek eredményéről már adtunk jelentést a Gazdasági Bizottságnak.) A Vegyesbizottság a 11. ülészakon egyhangúlag megállapította, hogy az Egyezmény teljesítése az előírt határidőig kielégítő, tehát tudomásul vette és jóváhagyta, hogy a magyar fél szállítási kötelezettségét 1961. június 30. után, szóbeli megállapodás szerint 1962. év végéig teljesíti. (1961. VI. 30-án az Egyezményre történt bonyolítás összege 77,028 008 24 elsz. \$ volt.)

1961. december 31-én az Egyezmény teljesítésének állása:

81,254 458 70 elsz. \$, tehát 1962. év folyamán 3,745 541 30 elsz. \$ összegben kell még szállítanunk.

Az 1962. év folyamán kiszállítandó áruk főbb tételei:

Kőbánya berendezések	607 000 elsz. \$
Faforgácslap gyártó berendezések	575 690 „ „
Malomipari berendezések	350 000 „ „
Vasútbiztosító berendezés	480 000 „ „
6 db motorvonat tart. alk.	500 000 „ „
Bo-Bo tartalék-alkatrészek	180 000 „ „

Kisebbséggel szerepelnek még öntödei gépek, klf. vegyipari berendezések, vasúti hídmérleg, elektromos ipari kemence, kábelgép, baromfi-feldolgozó berendezés, gépjárműalkatrész, szerszámgépek, FM-adó, nagy- és kisműködésű készülékek, stb.

A fenti felsorolás mutatja, hogy főként nagyberendezések, gépek szállítása területén adtunk engedélyt vállalatainknak arra, hogy szerződéseikben, vagy a szerződések utólagos módosításában 1962. évi szállítási határidőikben állapodhassanak meg a jugoszláv partner-vállalatokkal. Ezekhez az áthúzóadásokhoz a Vegyesbizottság jugoszláv tagozata ugyancsak hozzájárult.

A kötésállomány 1961. december 31-én 84,906 912 91 elsz. \$ volt. A 85 millió elsz. \$-os volumen teljes leköltése nem lenne célszerű az előre pontosan ki nem számítható szerelési költségek, a szállított gépek súlydifferenciájából adódó utólagos árkülönbözetek miatt, ezért a leköltetlen összeget erre a célra tartalékoljuk.

Törekedni fogunk arra, hogy az Egyezmény teljesítését véglegesen lezárjuk és minden ebből következő esetleges további szállítást a klíring megállapodás keretében vigyünk át.

II. Határozati javaslat

A Gazdasági Bizottság a külkereskedelmi miniszter jelentését a magyar-jugoszláv Pénzügyi Egyezmény teljesítésének jelenlegi helyzetéről tudomásul veszi.

Budapest, 1962. január 19.

Kiadmány hitelül

Féderné TÜK csop. vez./	Incze Jenő s. k. miniszter

Jelzet: MOL XIX-J-1-j Jugoszlávia TÜK 001053/1962.

Kimutatás a magyar-jugoszláv áruforgalom alakulásáról 1955 és 1965 között

A magyar-jugoszláv áruforgalom alakulása 1955-65-ig, millió dollár

Év	Összexport jóvátétellel	Jóvátétel	Export	Összimport tranzittal
1955	3,6	-	3,6	2,5
1956	6,8	1,8	5,0	6,4
1957	21,6	18,4	3,2	11,4
1958	38,5	21,3	17,2	17,1
1959	30,0	16,5	13,5	15,8
1960	35,2	13,3	21,9	19,5
1961	29,3	10,0	19,3	21,8
1962	20,7	2,3	18,4	13,6
1963	23,9	0,8	23,1	16,8

1964	34,4	0,6	33,8	29,4
1965	30,0	-	30,0	29,6

Jelzet: MOL XIX-A-16-f 51. doboz. A Külkereskedelmi Minisztérium 1966. február 3-ai előterjesztése a Gazdasági Bizottsághoz a magyar-jugoszláv kereskedelmi kapcsolatok alakulása, hosszú lejáratú megállapodás létrehozása tárgyában. - Géppel írt eredeti tisztázat. (Részlet.)

Címkék:

[magyar-jugoszláv egyezmény](#) ^[2]

[Tájékoztató Iroda](#) ^[3]

[Jugoszláv Hazafiak Szövetsége](#) ^[4]

[Tito](#) ^[5]

[jóvátétel](#) ^[6]

Kiadás: 10. évfolyam (2010) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/gazdasag/az_1956_majus_29ei_magyarjugoszlav_penzugyi_es_gazdasagi_egyezmeny.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/gazdasag/az_1956_majus_29ei_magyarjugoszlav_penzugyi_es_gazdasagi_egyezmeny.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-jugoszlav-egyezmeny>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tajekoztato-iroda>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/jugoszlav-hazafiak-szovetsege>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tito>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/jovatetel>